

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

Vår saksbehandler:
Åshild Olaussen

Kopi til

Vår dato
23.01.2009

Vår referanse
2008-0015

Deres referanse
200806239

Høringssvar på NOU 2008:18 Fagopplæring for framtiden

Fag- og yrkesopplæringen er et komplisert område hvor det lenge har vært behov for mer systematisk – og bedre kunnskap – om innhold, behov og ikke minst årsakssammenhenger. NOU-en gir etter Unios mening et godt beslutningsgrunnlag for å kunne utvikle en kvalitativ god og attraktiv fag- og yrkesopplæring for framtida.

Det savnes imidlertid en sterkere fokusering på noen sentrale områder:

- 1) Det globale arbeidsmarkedet og økt internasjonalisering setter nye og til dels høyere krav til norske fagarbeidere, både til yrkesutøvelse og til teoretisk kompetanse, blant annet i fremmedspråk.
- 2) Miljøutfordringene behandles ikke i tilstrekkelig grad, til tross for at det lå i utvalgets mandat å vurdere hvordan fag- og yrkesopplæringen skal møte utfordringene knyttet til de store nasjonale og internasjonale miljøutfordringer.
- 3) Den skjeve kjønnsbalansen vi har, både i arbeidsmarkedet og innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene.
- 4) Tiltak rettet inn mot ungdom med norsk som andrespråk / minoritetsungdom, både rekruttering til yrkesfag og tiltak for å sikre minoritetsungdom læreplass og arbeid.
- 5) Tiltak for bedre læring rettet inn mot ungdom med særskilte behov.

Dette er områder hvor det foreligger forskning og annen dokumentasjon som underbygger behovet for tiltak. Etter vår mening er disse områdene ikke tilstrekkelig omtalt og utredet i NOU-en. Unio er klar over at noen av disse områdene er gjenstand for egne utredninger. Vi forventer at regjeringen i den politiske oppfølgingen av NOU 2008:18 ser disse utredningene i sammenheng, slik at det kan utmeisles en helhetlig politikk for en god, attraktiv, aktuell og inkluderende fag- og yrkesopplæring.

I vårt høringssvar vil vi kommentere noen utvalgte og viktige forslag. Unio vil understreke betydningen av at myndighetene nå prioriterer de områdene som det er bred enighet om at er viktige, og som også underbygges gjennom utvalgsarbeidet og OECDs gjennomgang av norsk fag- og yrkesopplæring.

Unio legger til grunn at fag- og yrkesopplæringen i Norge skal ha høy faglig kvalitet

Som utvalget selv framhever er en viktig del av grunnlaget for fagopplæringens sterke posisjon i norsk arbeidsliv, partenes innflytelse på opplæringen og opplæringens innhold. Unio mener det må utvikles strukturer som går utover de som i dag er representert i de faglige rådene for å inkludere flere aktører i samhandlingen rundt fag- og yrkesopplæringen, og støtter utvalgets forslag om at SRY og de faglige rådene må tilstrebe bedre kommunikasjon med miljøer som har interesse i fag- og yrkesopplæringen, men som ikke er representert i de faglige rådene.

Tiltak for at flere skal gjennomføre videregående opplæring

For å lykkes med intensjonene om økt rekruttering og gjennomstrømning, gjøre fagopplæringen mer attraktiv og å ruste den opp for å møte fremtidens utfordringer, må myndighetene umiddelbart sette i gang en nasjonal kartlegging av utstyrssituasjonen i den norske skolen. Denne må følges opp av en oppgradering av utstyret og undervisningsmateriell. Lærere - og andre som underviser på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene - må få tilbud om kompetanseheving/ etter- og videreutdanning i fag de underviser i og det må settes av ressurser til å dekke vikar ved fravær. Det er en forutsetning for yrkesretting av både programfag og fellesfag at opplæringen relateres til fagområdet. Man oppnår *ikke* god kvalitet dersom etablert praksis med å slå sammen klasser i undervisning av fellesfagene videreføres.

Tiltak for å bedre gjennomstrømningen må rettes inn der det er et behov, det være seg tiltak for den enkelte eller tiltak i forhold til strukturen. Unio støtter derfor utvalgets forslag:

Det må utarbeides et nasjonalt gjennomføringskart som til enhver tid viser frafallet i de ulike fylkene. Fylkeskommunene bør ha en tilsvarende oversikt over skolene og lærebedriftene i sitt fylke. Det bør derfor utarbeides et felles rapporteringssystem som viser gjennomføringsgraden på den enkelte skole på hvert årstrinn og gjennomføringen i den enkelte lærebedrift.

Fylkekommunen pålegges å bruke rapporteringssystemet.

Utvalget mener det er særlig viktig å øke rekrutteringen av fagarbeidere til helsesektoren, og foreslår derfor at alle som søker om det garanteres en skoleplass innen helsefag. Selv om rekrutteringsutfordringen innenfor helse- og omsorgssektoren er beskrevet som omfattende, er Unio skeptiske til dette forslaget. Vi stiller oss tvilende til at en slik strategi vil gi ønsket resultat. Alt i dag meldes det om at mange elever ved helse- og sosialfag har mangelfulle kunnskaper og kan trenge spesielle opplæringstiltak. En plassgaranti på helse- og sosialfag kan medføre en ytterligere utfordring for det faglige nivået ved oppstart i videregående opplæring. Velges en slik strategi mener Unio at den må følges av økte midler, tettere oppfølging av den enkelte elev og eventuelt lengre tid til opplæring slik at elevene kan nå opplæringsmålene.

Bedre mulighet til å bygge videre på fag- eller svennebrev

Det er viktig at det er veier videre for alle, slik at alle kan ta del i livslang læring. For mange kan for eksempel det å ta flere fag- eller svennebrev være høyst relevant som etter- eller videreutdanning innen sitt fag, enten mens vedkommende er i arbeid eller for å komme i arbeid.

Unio mener at fagskolen er en viktig etter- eller videreutdanningsvei for mange, og at det fortsatt er behov for å etablere fagskoleutdanninger innenfor flere fagområder. Fagskoleutdanninger som bygger på fag- eller svennebrev må være gratis og tilgjengelig for alle. Det er særlig viktig at det tas et raskt grep som sikrer at også de tradisjonelle jentefagene, det vil si fagskoleutdanninger

som bygger på fag- eller svennebrev innen helse og sosialfagene, sikres finansiering på linje med de tradisjonelle guttefagene.

I henhold til fagskoleloven skal utdanningene være yrkesrettede, og de skal gi kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet, uten ytterligere generelle opplæringstiltak. Fagskolenes formål er med andre ord en ytterligere styrking av yrkeskompetansen. Fagskolene sliter med å etablere seg som selvstendig nivå i norsk utdanning. Det skyldes både at det er til dels store forskjeller i innhold og omfang i de ulike fagskoleutdanningene, at det er lite kjennskap til utdanningen og ikke minst manglende finansiering av utdanningen. Det er i dag ingen krav til forskningsbasert undervisning ved fagskolene eller spesifikke kompetansekrav til lærerne. Med de siste endringene i lov og forskrift er utdanningen gjort mer yrkesrettet og utdanningens mål er klarere definert. Unio mener allikevel at vi i dag har for liten kunnskap om fagskolenivået, og ønsker tiltak i form av økt dokumentasjon og forskning på fagkompetansen og læringsutbyttet ved de ulike fagskolene samt om behovet i arbeidslivet for disse utdanningene.

Det er et mål at flest mulig skal kunne ta høyere utdanning. Samtidig er det et mål at tilbudet innenfor høyere utdanning skal holde et høyt faglig nivå, og at studentene har faglige og teoretiske forutsetninger til å kunne fullføre studiene. Disse målene kan komme i konflikt med hverandre. Unio ønsker ikke å endre den generelle inntaksregelen for å kunne studere ved høyskoler eller universiteter som innebærer at eleven skal ha bestått et av utdanningsprogrammene som i dag fører til generell studiekompetanse. Unio kan derfor ikke støtte flertallet i Karlsenutvalget i forslaget om at fullført videregående opplæring gjør elevene generelt studieforberedt uavhengig av utdanningsprogram. Unio støtter Per Aahlns særmerknad på det punktet som omhandler generell studiekompetanse. For å lette veien inn til høyere utdanning for elever som har valgt et yrkesfaglig utdanningsprogram, støtter Unio forslaget om å gi disse elevene rett til påbyggingskurs i fellesfagene.

Studier innenfor høyere utdanning krever at studentene er studieforberedte. Vi vil blant annet vise til at de ulike profesjonsutdanningene i økende grad er forskningsbaserte og studiene krever studenter med teoretisk kompetanse. Unio er derfor kritiske til en utvikling av Y-veien i flere fag. Videre er Unio kritiske til en økt etablering av ordninger som gir avkorting for kandidater med fagbrev/svennebrev eller fagskoleutdanning ved studier på høyskole eller universitet. Mange av profesjonsutdanningene har krav til praktiske og teoretiske kunnskaper som forutsetter at læringsprosessen skjer gjennom et enhetlig og helhetlig løp. Unio vil også påpeke at utvalgets forslag om å endre aldersgrensen for realkompetansenvurdering ikke rimer med de forutsetninger som realkompetanse bygger på. Skal en yrkeserfaring være et vesentlig grunnlag, forutsetter det at en har vært i jobb over tid. Unio ønsker å videreføre gjeldende bestemmelser og understreker betydningen av å fastholde prinsippet om at realkompetanse beskriver *individuelle kvalifikasjoner*.

4. Grunnopplæring for voksne

Vi vet at arbeidslivet i fremtiden vil kreve høyere kompetanse av den enkelte. Det kan delvis løses ved å lage systemer for anerkjennelse av den realkompetansen den enkelte har, og delvis gjennom bedre tilpassede løsninger for ulike grupper voksne i det formelle utdanningssystemet. Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til voksne om grunnskole og opplæring på videregående

skolenivå viser klart et behov for bedre statlig styring og oppfølging av voksnes rettigheter i henhold til opplæringsloven.

Unio vil fremheve og støtte følgende forslag fra utvalget som vi mener vil bidra til den nødvendige kompetanseheving og sikre voksnes rett til grunnopplæring:

- Det må vurderes å etablere egne ordninger for finansiering av livsopphold for voksne som tar grunnopplæring.
- Det må utvikles en nasjonal strategi for oppfølging av voksnes lovfestede rettigheter til grunnskoleopplæring og videregående opplæring.
- Det må utvikles statistikkgrunnlag og rapporteringsrutiner som gir informasjon om – og i hvilken grad – kommunene og fylkeskommunene ivaretar sine forpliktelser etter opplæringsloven.

5. Kvalitetsutvikling i fag- og yrkesopplæringen

Unio støtter utvalgets forslag:

- At sentrale myndigheter tar initiativ til utvikling av konkrete indikatorer og kvalitetsutviklingsverktøy på følgende områder:
 1. Læringsutbytte og gjennomføring i fag- og yrkesopplæringen
 2. Samarbeid mellom skole og bedrift
 3. Undervisning i fellesfagene på yrkesfaglige utdanningsprogram
 4. Lærer- og instruktørkompetanse
 5. Elev- og lærlingvurdering
 6. Læringsmiljø.

Utvikling av indikatorer og kvalitetsutviklingsverktøy må skje i nær dialog med sektoren. Det er viktig at det er bred enighet om de indikatorene som skal benyttes.

Unio mener at det er viktig å prioritere utvalgets forslag om at:

- Sentrale myndigheter tar initiativ til å lage en kunnskapsoversikt som sammenfatter, vurderer og som konkretiserer det utviklingsarbeidet som har vært gjort innen fag- og yrkesopplæringen de siste årene, med vekt på de store nasjonale utviklingsprosjektene. Arbeidet skal munne ut i veiledere og konkrete verktøy for skoleeiere, skoler og lærebedrifter innenfor de seks satsningsområdene. Forskere og praktikere fra skoler og bedrifter bør delta i et slikt arbeid.

6. Lærere og instruktører i fag- og yrkesopplæringen

Elever som starter på en yrkesfaglig utdanning, må også møtes av lærere og instruktører med høy faglig og pedagogisk kompetanse. Som utredningen peker på, er det mange som i dag underviser i videregående opplæring uten å ha den nødvendige faglige og pedagogiske kompetansen. Dette alene er alarmerende forhold. I tillegg vet vi at det er svært høyt aldersgjennomsnitt blant yrkesfaglærerne, noe både utvalget og OECD mener er bekymringsfullt.

Unio støtter utvalgets forslag:

- Det må settes inn ekstraordinære tiltak for å sikre rekruttering til lærere i fag- og yrkesopplæringen, herunder forslaget om å opprette bachelor- og masterstudier for yrkesfaglærere i alle utdanningsprogram.
- Fylkeskommunens ansvar for å tilby etterutdanning for yrkesfaglærere og instruktører tydeliggjøres, og at det innføres rett og plikt for læreren å delta i slik etterutdanning.
- Det må utvikles gode systemer for hospitering og utveksling av personale mellom skole og bedrift.

7. Forskning og dokumentasjon om fag- og yrkesopplæringen

Det er et stort behov for å bedre kunnskapsgrunnlaget, når det gjelder forskning og statistikk på fag- og yrkesopplæringen og fagskolenivået. Det er mange årsakssammenhenger innenfor fag- og yrkesopplæringen som det er behov for mer forskningsbasert kunnskap om, noe utvalget gjør grundig rede for. Som utvalget også peker på, er det lite og fragmentert forskning på feltet. Det forsterker behovet for å styrke både grunnforskningen og den anvendte forskningen.

Unio støtter derfor utvalgets forslag

- om en styrking av forskningen og oppbygging av forskningsmiljø innenfor fag- og yrkesopplæringen
- at statistikkgrunnlaget for hele den videregående opplæringen bør videreutvikles. Basen skal også sikre pålitelig statistikk om opplæringen i lærebedrifter, og voksne og studenter i fagskoleutdanninger.

8. Internasjonalisering

Unio mener:

- Det bør legges bedre til rette for at skoler skal kunne gjennomføre forberedende besøk hos mulige samarbeidspartnere i andre land. Det må avsettes egne nasjonale midler til dette, slik at barrierene for å gjøre slikt arbeid bygges ned.
- Internasjonalisering må synliggjøres som en del av arbeidsplanen for lærere og skoleledere, slik at det blir en integrert del av arbeidshverdagen og skolens budsjetter.
- Det er nødvendig å se på hvilke muligheter utdanningsinstitusjonene har per i dag for å spre kunnskap og erfaringer om sitt internasjonale arbeid. Det bør vurderes hvordan for eksempel SiU kan utvikles og styrke sin rolle som knutepunkt for spredningsarbeid.

Unio støtter utvalgets forslag om at

- det etableres tilskuddsordninger for hospiteringer for elever, lærlinger, lærere og instruktører slik at flere får delta, og at hospiteringen kan skje også i land utenfor EU.

Vennlig hilsen
Unio

Anders Folkestad
leiar

|